

ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

<https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.10>
УДК 159.922.1

Марія Дригус

ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ САМОЕФЕКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Дригус Марія. До проблеми гендерних особливостей становлення самоефективності студентської молоді.

Вступ. Продуктивний розв'язок стрижневих психологічних векторів сучасності – становлення психологічного благополуччя та позитивного психічного здоров'я набуває особливої значущості для вітчизняного суспільного простору воєнного часу та повоєнного відновлення. Серед констеляції чинників, які забезпечують від деструкції психічне здоров'я, одне зі стрижневих місць посідає самоефективність/особистісна ефективність. Саме вона сприяє становленню екологічно комфортного особистісного статусу у системах «Я – Я», «Я – діяльність», «Я – інші», «Я – соціум».

Мета: здійснити аналіз гендерних особливостей становлення самоефективності/особистісної ефективності на початковому етапі професійної підготовки студентської молоді у контексті сучасного освітнього простору.

Методи. У процесі дослідження було застосовано теоретико-методологічний аналіз проблеми самоефективності; методологія дослідження історіогенези наукової вітчизняної та зарубіжної психологічної спадщини; здійснено концептуальний розгляд сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок, а також проведено аналіз (порівняльний, апперцепційний, сумірний) експериментального матеріалу. Використано концептуально-експериментальні підходи до визначення рівня самоефективності – методика «Загальна шкала самоефективності» (Schwarzer & Jerusalem, 1995).

Результати. Здійснено аналіз особливостей становлення самоефективності на початковому етапі професійної підготовки студентської молоді – майбутніх фахівців соціономічних професій у контексті сучасного освітнього простору.

У статті репрезентовано їх абрис у двох площинах: перша – статус проблеми самоефективності як цінності в актуальному шарі ціннісної сфери особистості молодого людини на початковому етапі професійної підготовки. У другій площині – виокремлені гендерні особливості становлення самоефективності на початковому етапі професійної підготовки студентської молоді у векторах: залежно від статі та віку, а також значущості особистісної ефективності студентської молоді різної статі у контексті сучасного освітнього простору.

Висновки. Самоефективність у модусі детермінанти розвитку і саморозвитку особистості як «системи систем» (Костюк, 1989) і як внутрішній ресурс стабільності позитивного здоров'язбереження набуває особливої значущості у освітньому і суспільному просторі сьогодення.

Констатовано, що в умовах кризових викликів сучасності самоефективність зберігає статус ціннісної особистісної детермінанти. Висвітлена диференціація самоакцептації значущості особистісної ефективності студентської молоді на початковому етапі професійної підготовки.

Встановлені на статистично значущому рівні гендерні особливості самоефективності студентської молоді – майбутніх фахівців соціономічних професій залежно від статі; гендерні особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від значущості особистісної ефективності. На рівні тенденції зафіксовані гендерні особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від віку.

Ключові слова: самоефективність, позитивне психічне здоров'я, внутрішні ресурси, детермінанти, студентська молодь.

Dryhus, Mariia. Gender characteristics of students' self-efficacy development.

Introduction. Promotion of psychological well-being and positive mental health of Ukrainians acquires special significance in wartime and post-war recovery. Self-efficacy/personal effectiveness, which contributes to the establishment of an ecologically comfortable personal status in the systems "self-self", "self-activity", "self-others", "self-society", is a factor that helps preserve mental health of the individual.

Aim: to analyze the gender characteristics of the development of self-efficacy/personal effectiveness at the initial stage of students' university studies.

Methods: a theoretical and methodological analyses of the problem of self-efficacy; a conceptual review of the latest Ukrainian and foreign scientific explorations; analysis (comparative, apperceptive, comparative) of experimental material, as well as the conceptual-experimental approaches to determining the levels of self-efficacy - the Generalized Self-Efficacy Scale (Schwarzer & Jerusalem, 1995).

Results. Self-efficacy of students of socionomic professions was analyzed from two perspectives: self-efficacy as a value of a young person at the initial stage of university studies; the gender-specific features of the development of self-efficacy at the initial stage of university studies.

Conclusions. Self-efficacy as a determinant of the development of the individual as a "system of systems" (Kostiuk, 1989) and as an internal resource for the stability of positive health acquires special significance in the educational and social space of today. In the modern conditions of crisis, self-efficacy retains the status of a valuable personal determinant.

The self-acceptance of the significance of students' personal effectiveness at the initial stage of university studies was highlighted and the gender characteristics of the self-efficacy of students of socionomic professions were established at a statistically significant level. Besides, it was shown that self-efficacy of students of socionomic professions of different genders tended to depend on students' age.

Key words: self-efficacy, positive mental health, internal resources, determinants, students.

Вступ. Продуктивний розв'язок стрижневих психологічних векторів сучасності – становлення психологічного благополуччя та позитивного психічного здоров'я набуває особливої значущості для вітчизняного суспільного простору воєнного часу. Їх актуальність не має часових меж і є гостро злободенною як для сьогодення, так і в період повоєнного відновлення. Серед констеляції чинників, які забезпечують від деструкції психічне здоров'я, одне зі стрижневих місць посідає самоефективність / особистісна ефективність. Саме вона сприяє становленню екологічно комфортного особистісного статусу у системах «Я – Я», «Я – діяльність», «Я – інші», «Я – соціум».

В.Г. Кремень (2023) акцентує: «У контексті викликів воєнного і повоєнного часу зростає значущість філософії і методології людиноцентризму у суспільному і освітньому просторі. «Людиноцентризм, як нова антропологічна стратегія» (В.Г. Кремень), враховуючи творчі задатки і здібності людини – розум, уяву, інтуїцію тощо, виходить із її можливості породжувати свій особистісний суверенний образ, який має потенціал протистояти деструктивним впливам» (Кремень, 2023:5). У цьому сенсі одним із гостро актуальних сучасних напрямів є наукові розвідки власне дослідницького спектру, зокрема пошук методологічних і методичних шляхів усебічного вивчення внутрішніх ресурсів особистості (Сердюк, 2021, 2023). Серед констеляції різновидів внутрішніх ресурсів особистості одне зі стрижневих місць посідає самоефективність.

Зазначимо, що проблема розвитку особистості та становлення самоефективності/особистісної ефективності актуалізується у контексті професійної підготовки молоді, оскільки є важливою особистісною детермінантою продуктивного професійного самовизначення і самоздійснення (Максименко, 2007; Карамушка, 2013; Кокун, 2021). І саме цей етап онтогенезу є сензитивним до становлення – конструктивних/деструктивних – тенденцій у розвитку особистісної ефективності. Відтак він вимагає особливої уваги у дослідницько-методологічному контексті сучасних наукових розвідок.

Мета статті: здійснити аналіз становлення гендерних особливостей самоефективності на початковому етапі професійної підготовки студентської молоді у контексті сучасного освітнього простору.

Методика та організація дослідження. У процесі дослідження було застосовано теоретико-методологічний аналіз проблеми самоефективності; методологія дослідження історіогенези наукової вітчизняної та зарубіжної психологічної спадщини; здійснено концептуальний розгляд сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок, а також проведено аналіз (порівняльний, апперцепційний, сумірний) експериментального матеріалу. Використано концептуально-експериментальні підходи до визначення рівня самоефективності – методика «Загальна шкала самоефективності» (Schwarzer & Jerusalem, 1995). Статистична обробка даних здійснена за допомогою комп'ютерної програми SPSS (версія 23.0).

Вибірка дослідження.

У дослідженні взяли участь 138 студентів – майбутніх фахівців соціономічних професій, які навчаються в умовах воєнного стану. З них:

- 81% жіночої, 19% чоловічої статі;
- за віком: 17 років – 36,5%, 18 років – 44,4%, 19 років – 19,1%.

Результати дослідження та їх обговорення.

Концепт «самоефективність», як відомо, увів у психологічний простір А. Bandura (1977a, 1977b, 1994, 1997). «Самоефективність – термін А. Бандури для визначення відчуття індивідом своїх здібностей, своїх можливостей оволодіти певним набором ситуацій, які виникають у його житті» (Reber, 1995: 702). Його визначення наведене з *The Penguin dictionary of psychology* (Reber, 1995), який є одним із найбільш авторитетних і фундаментальних словників. Зауважимо, що з часу першого видання у 1985 році до нині він має чотири перевидання.

Теоретико-методологічний аналіз підґрунтя становлення і розвитку самоефективності/особистісної ефективності А. Bandura (1977a) здійснює у контексті теорії соціального навчіння. Прикметно, що центральну проблему самоефективності – її джерела – учений розкриває на підґрунті концепції реципрокного детермінізму, що є складовою його теорії соціального навчіння. Основоположною є теза, що поведінка людини зумовлюється складно організованою безперервною взаємодією зовнішніх і внутрішніх факторів, які є взаємозалежними детермінантами. Ефективність поведінки людини висвітлена А. Bandura (1977a; 1977b) у концептуальному розумінні самоефективності/особистісної ефективності, її джерел та особливостей перебігу залежно від реципрокної інтерактивності.

Учений виокремлює джерела конструктивного/деструктивного становлення особистої ефективності і розгортає власне бачення їх психологічного змісту. За А. Bandura (1977a; 1994), віра людей в свою ефективність зароджується із чотирьох джерел.

Перший, і найбільш ефективний засіб, на думку вченого, є досягнення високих результатів, що є базальним у становленні самоефективності. Він наголошує, що успіхи закладають основу стійких переконань людини в особистій ефективності (Bandura, 1994). Розглядаючи парадигму «успіх – невдача», дослідник зазначає, що саме неуспіх є руйнівним для особистої ефективності. Водночас важливою є засторога ученого щодо опозиції «неуспіх – ефективність». З одного боку, якщо успіхи є базальним підґрунтям стійкості переконань людини в особистій ефективності, то з іншого – неуспіх, як руйнівна детермінанта, має свій, особливий шлях впливу на деструкцію особистої ефективності. Він прозорливо акцентує на цьому: невдачі не просто лінійно руйнують особисту ефективність, але водночас особливо за умови, коли невдачі виникають до того, як почуття ефективності зміцнилося (Bandura, 1994).

Соціальне моделювання є другим засобом становлення самоефективності. Прикметно, що той, хто наполегливо йде до своєї цілі і досягає насамкінець успіху, – посилює віру у власні здібності (Bandura, 1994).

Третій спосіб впливу на становлення власної ефективності, – виокремлює вчений, – соціальні спонуки. Зазвичай, соціальні стимули щодо особистої ефективності спонукують індивіда до інтенсивності зусиль, що, у свою чергу, збільшує ймовірність їх успіху та результативність (Bandura, 1994).

Є четвертий шлях, який змінює – в той чи той бік – переконання людини у власній ефективності. Це не лише зменшення гостроти власних фізіологічних реакцій, але й зміна способів їх інтерпретації (Bandura, 1994).

Зазначимо, що піднята А. Bandura (1977a) проблема самоефективності / особистісної ефективності є важливою детермінантою становлення та розвитку психологічно успішної особистості, убезпечення її від деструкції, а також конструктивного психічного здоров'язбереження.

У вітчизняному психологічному просторі є фундаментальні та унікальні надбання – теоретико-методологічні розробки проблеми особистісної ефективності (Костюк, 1941, 1989). Акцентуємо, саме Г.С. Костюк (1941) першим антиципіював проблему особистісної ефективності. Учений репрезентував її ще у 40-х роках ХХ століття у фундаментальній доповіді «Про роль спадковості, середовища і виховання в психічному розвитку дитини» на республіканській науковій конференції з педагогіки і психології, яка відбулася 29 січня – 4 лютого 1940 року у м. Києві. Ідея особистісної ефективності є спектром сузір'я теоретико-методологічних засад, які склали підґрунтя сучасної вітчизняної психології. Водночас учений не лише антиципіював ідею особистісної ефективності, але й здійснив непересічний її теоретико-методологічний аналіз. Це самобутнє розкриття Г.С. Костюком процесу становлення і перебігу особистісної ефективності як констеляція сутнісних її ознак у вимірі систем «Я – Я», «Я – соціум», «Я – діяльність» (Дригус, 2019a; Дригус, 2019b; Дригус & Фалькова, 2023).

Звертає на себе увагу актуалізація новітніх вітчизняних психологічних наукових розвідок сучасного освітнього простору у контексті викликів воєнного стану. Це такі мегапроблеми, як психологічне благополуччя персоналу освітніх організацій та його підтримка в умовах війни (Бондарчук, 2022), психологічна підтримка особистості в умовах війни (Бондарчук & Карамушка, 2022), психологічне здоров'я особистості: сутність, індикатори, умови підтримки та відновлення під час війни і в повоєнний час (Бондарчук & Пінчук, 2023), психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни: основні вияви і ресурси (Карамушка, 2022), особливості психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій (Карамушка, Креденцер, Терещенко, Лагодзінська, Івкін & Ковальчук, 2022), вплив самоефективності праці педагогічних працівників на їх суб'єктивне самопочуття в умовах війни (Креденцер, 2023), взаємозв'язок між задоволеністю життям та посттравматичним зростанням у аспірантів в умовах війни в Україні (Шотка & Андреева, 2022). Вектор «особистість – освітній простір» у реаліях воєнного часу вимагає спеціального розгляду.

Переїдемо до аналізу особливостей становлення самоефективності / особистісної ефективності на початковому етапі професійної підготовки студентської молоді у контексті сучасного освітнього простору.

Перша площина аналізу – статус проблеми самоефективності для сучасної студентської молоді – майбутніх фахівців соціономічних професій. Чому нині до експериментального контексту є необхідним включення проблеми особистісної значущості самоефективності? У реаліях сьогодення гостро актуалізується знання того, чи є самоефективність як цінність у актуальному шарі ціннісної сфери особистості молодої людини. Який вектор самоакцептації, яка її модальність? Знання цих спектрів становлення самоефективності у майбутнього фахівця нині набуває особливої значущості. Адже у констеляції внутрішніх особистісних ресурсів самоефективність є однією зі стрижневих детермінант, що убезпечує особистість як «систему систем» (Костюк, 1989) від деструкції. Їй належить провідна детермінантна роль у сприянні здоров'язбереження, убезпечення позитивного психічного здоров'я особистості від деструктивного перебігу.

Отримані дані переконливо свідчать про те, що проблема самоефективності не зникла з ціннісного простору сьогодення сучасної студентської молоді.

Прикметно, що для 98,4% досліджуваної студентської молоді проблема самоефективності має особистісну значущість. І лише для 1,4% студентської молоді нині

проблема власної ефективності не входить у актуальний ціннісний вимір. Водночас особистісна значущість самоефективності теж диференційована у дихотомії «так – ні». І хоча для 56,5% вона безумовно значуща, то 42,0% студентам притаманне амбівалентне ставлення до власної самоефективності.

Це має підґрунтя антиципації того, що для 2/5 студентів шлях становлення особистісної ефективності може бути як продуктивним, так і деструктивним. І тому з необхідністю вимагає належної уваги до проблеми диференційності акцептації значущості особистісної ефективності у сучасної студентської молоді різної статі.

Наступна площина аналізу – гендерні особливості становлення самоефективності на початковому етапі професійної підготовки студентської молоді у контексті сучасного освітнього простору у векторах: залежно від статі та віку, а також значущості особистісної ефективності.

Зафіксовано гендерні особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій залежно від статі. У студентів жіночої та чоловічої статі встановлені різні рівні самоефективності. При цьому, якщо у студентів жіночої статі самоефективність вища за середню, то у студентів чоловічої статі – середній рівень самоефективності. Ця особливість характеризується стабільністю перебігу самоефективності, залежно від статі на рівні $p < 0,01$ (рис. 1).

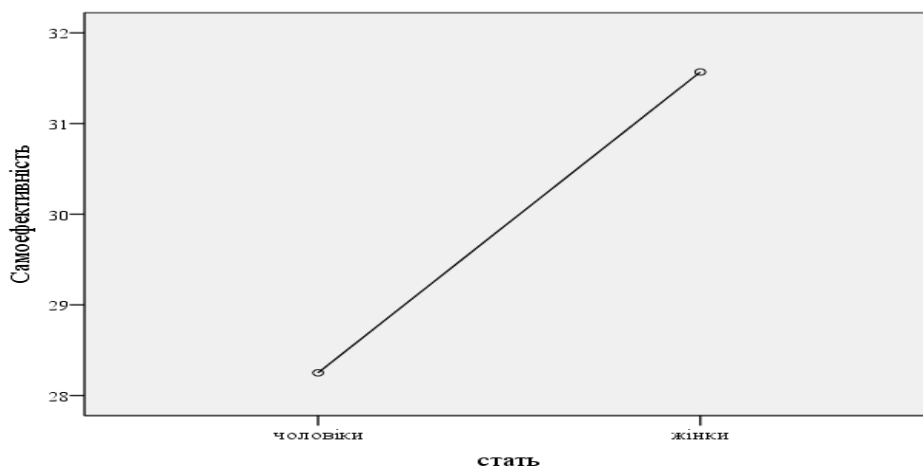


Рис. 1. Особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій залежно від статі ($p < 0,01$)

Наступний вектор розгляду – аналіз особливостей самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від віку.

Зафіксовано – на рівні тенденції – особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від віку ($p=0,1$). Ці особливості самоефективності мають специфіку її перебігу залежно від статі у період 17 – 19 рр. у двох аспектах – рівневому і векторному.

Вектор динаміки самоефективності: у студентів жіночої статі простежується неперервність зростання самоефективності протягом трирічного періоду онтогенезу – від межі вищої за середню самоефективність у сімнадцятилітніх до її наближення до межі високого рівня у дев’ятнадцятилітніх. У студентів чоловічої статі динаміка перебігу самоефективності має тенденцію до зниження протягом вказаного періоду (рис. 2).

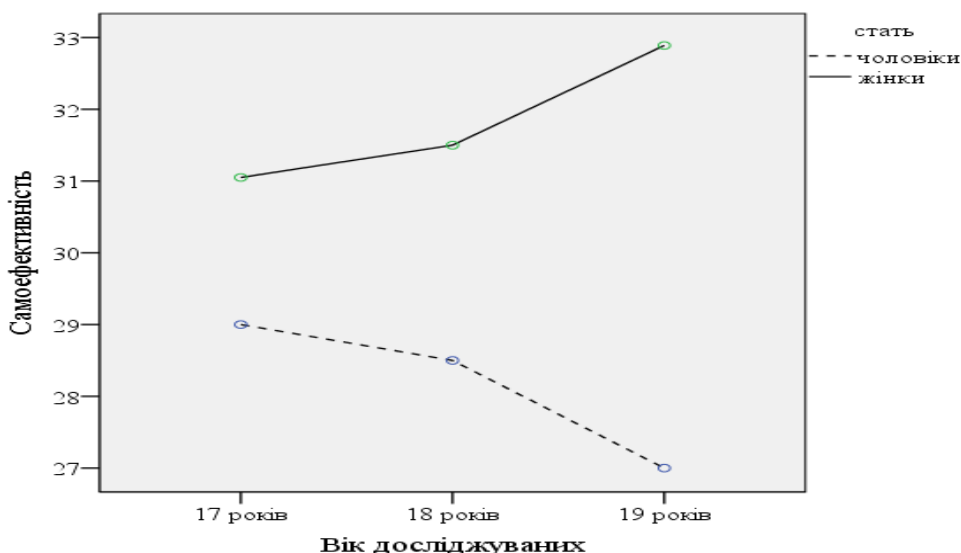


Рис. 2. Особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від віку (на рівні тенденції, $p = 0,1$)

У студентів чоловічої статі, на протизагу жіночій, рівень самоефективності нижчий, а саме – середній. У студентів чоловічої статі хоч у період 17–19 рр. самоефективність знаходиться у межах середнього рівня, водночас динаміка її перебігу має тенденцію до зниження протягом цього періоду. Це свідчить про мікроознаки регресивного характеру перебігу самоефективності у студентів чоловічої статі на цьому етапі. Виокремлені гендерні особливості становлення самоефективності та її перебіг у майбутніх фахівців різної статі залежно від віку ще не мають усталеного характеру, а окреслюються на рівні тенденції ($p = 0,1$). Водночас перебіг самоефективності у студентів чоловічої статі залежно від віку, контур її становлення вимагає належної уваги у корекційному аспекті.

Наступний вектор розгляду – особливості самоефективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від особистісної значущості самоефективності.

Зафіксовані гендерні особливості щодо особистісної значущості самоефективності у студентів різної статі майбутніх фахівців соціономічних професій. Ці особливості мають перебіг на рівні значущості $p < 0,05$. Отримані дані висвітлюють певну тенденцію вищої особистісної значущості статусу проблеми самоефективності для студентів чоловічої статі, ніж для жіночої. Це свідчить про вищий рівень її самоакцептації для студентів чоловічої статі у цей період онтогенезу (рис. 3).

Конттури профілю особистісної значущості самоефективності у студентів жіночої і чоловічої статі різні. Якщо для чоловічої статі профіль важливості проблеми особистісної ефективності у сьогоденні лежить у дихотомії модальності «амбівалентна – позитивна», то у студентів жіночої статі профіль своєрідний. Вказана своєрідність репрезентує те, що у студентів жіночої статі майже урівноважується полярність модальності значущості самоефективності. При одному рівні самоефективності у жіночої статі – вищої за середню – зафіксовано три різновиди модальності особистісної значущості: – «позитивна – амбівалентна – негативна». Якщо за рангом особистісної значущості перше місце посідає позитивна, то друге місце – негативна, і третє місце – амбівалентна. І хоч ця особливість зафіксована на статистично значущому рівні, водночас питання її детермінованості, усталеності та стійкості вимагає розширення спектру дослідження.

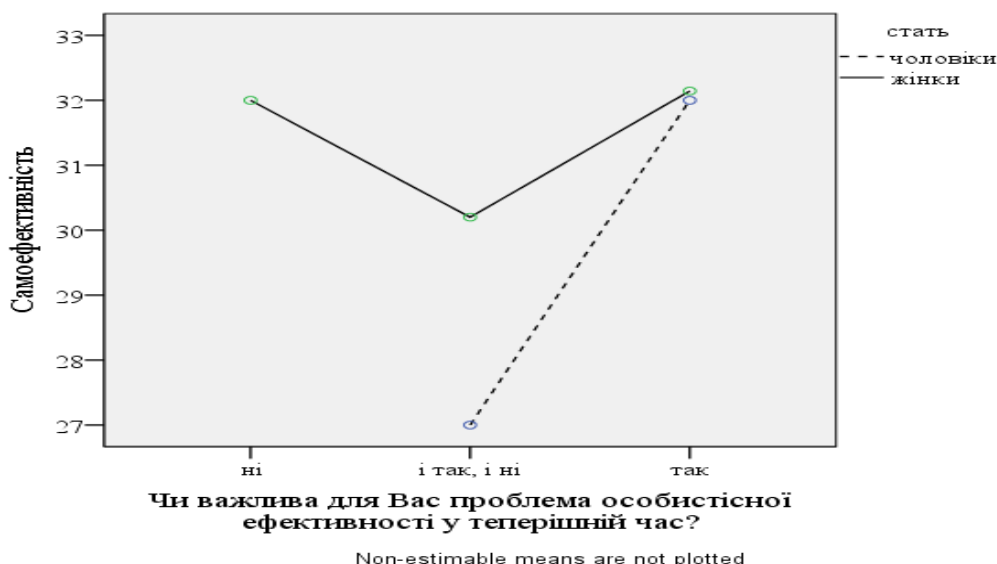


Рис. 3. Особливості самоєфективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від значущості особистісної ефективності ($p < 0,05$)

Отримані дані гендерних особливостей щодо специфіки особистісної значущості проблеми самоєфективності у сучасному контексті життєдіяльності студентської молоді ініціюють необхідність проведення дослідження проблеми самоєфективності у нових ракурсах.

Примітка: синонімічність уживаних у тексті, за А. Bandura (1994), концептів «самоєфективність – особистісна ефективність – особистісна ефективність», – цей аспект вимагає окремого розгляду.

Висновки.

Самоєфективність у модусі детермінанти розвитку і саморозвитку особистості як «системи систем» (Г.С. Костюк, 1989) і як внутрішній ресурс стабільності позитивного здоров'язбереження набуває особливої ваги у освітньому і суспільному просторі сьогодення.

Констатовано, що в умовах кризових викликів сучасності самоєфективність зберігає статус ціннісної особистісної детермінанти. Висвітлена диференціація самоакцептації значущості особистісної ефективності студентської молоді на початковому етапі професійної підготовки.

Встановлені, на статистично значущому рівні, гендерні особливості самоєфективності студентської молоді – майбутніх фахівців соціономічних професій залежно від статі; гендерні особливості самоєфективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від значущості особистісної ефективності. На рівні тенденції зафіксовані гендерні особливості самоєфективності майбутніх фахівців соціономічних професій різної статі залежно від віку.

Здійснений абрис окремих тенденцій становлення самоєфективності сучасної студентської молоді з необхідністю вимагає розширення наукових розвідок її онто- і актуалгенези.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз концептуальних сенсотвірних спектрів проблеми самоєфективності студентської молоді у контексті сучасного освітнього простору.

Література

1. Бондарчук, О. І. (2022). Психологічне благополуччя персоналу освітніх організацій та його підтримка в умовах війни. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*, 5(52). http://drive.google.com/file/d/19rDgDz_Y49y4-CZq7yRiwHbX-RtNSJ6C/view?usp=share_link
2. Бондарчук, О., & Карамушка, Л. (2022, березень-червень). Психологічна підтримка особистості в умовах війни: Україна-Польща. *Педагогічна газета України*, 2-3.
3. Бондарчук, О. І., & Пінчук, Н. І. (2023). Психологічне здоров'я особистості: сутність, індикатори, умови підтримки та відновлення під час війни і в повоєнний час. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки. Серія: Управління та адміністрування*, 25, 28-43. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2023_25_5.
4. Дригус, М. Т. (2019a). Концептуальний аналіз проблеми особистісної ефективності у психологічній системі Г.С. Костюка. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, XII(26), 110-117.
5. Дригус, М. Т. (2019b). Характеристика самоефективності у просторі самодетермінації особистості. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*, 152-177. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2019-45.152-177>
6. Дригус, М. Т., & Фалькова, І. М. (2023). Концептуальні ідеї проблеми особистісної ефективності у парадигмі психічного розвитку Г.С. Костюка. *Graal of Science. International Scientific Journal*, 28, 415-417. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.69>
7. Карамушка, Л. М. (2013). *Психологічна готовність студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри: зміст, структура, рівні та чинники. Правничий вісник Університету «Крок», 16, 211-219.*
8. Карамушка, Л. М. (2022). Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни: основні вияви і ресурси. *Вчені записки Університету «Крок», 3(67), 124-133.* <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-124-133>
9. Карамушка, Л., Креденцер, О., Терещенко, К., Лагодзінська, В., Івкін, В., & Ковальчук, О. (2022). Особливості психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1(25), 62-74. <https://doi.org/10.31108/2.2022.1.25.7>
10. Костюк, Г. С. (1941). Про роль спадковості, середовища і виховання в психічному розвитку дитини. У Г.С. Костюк. *Праці респ. наук. конф. з педагогіки і психології. Т. II. Психологія*, 3-45. Рад. школа.
11. Костюк, Г. С. (1989). *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості*. Радянська школа.
12. Коқун, О. М. (2021). *Психофізіологічні закономірності життєстійкості фахівців соціономічних професій*. Видавець Вікторія Кундельська, <http://lib.iitta.gov.ua/728307>
13. Креденцер, О. (2023). Вплив самоефективності праці педагогічних працівників на їх суб'єктивне самопочуття в умовах війни. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*, 5(1), 45-54. <https://doi.org/10.48020/mpmj.2023.01.05>
14. Кремень, В. Г. (2023). Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей. Доповідь на церемонії присвоєння титулу доктора Нопогіс Сауса в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Польща), 24 травня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(1), 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.512>
15. Максименко, С. Д., Максименко, К. С., & Папуча, М. В. (2007). *Психологія особистості*. Видавництво ТОВ «КММ».
16. Сердюк, Л. (2021). Внутрішні ресурси психологічного благополуччя особистості. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2-3(23), 91-99.
17. Сердюк, Л. З. (2023). Особистісні ресурси психологічного благополуччя особистості. *Особистісні та психофізіологічні ресурси життєстійкості: матеріали IV Науково-методичного семінару (21 вересня 2023 року, Київ)*. (pp. 78-81). Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
18. Щотка, О., & Андреева, Я. (2022). Взаємозв'язок між задоволеністю життям та посттравматичним зростанням у аспірантів в умовах війни в Україні. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 3(27), 64-74. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.6>
19. Bandura, A. (1977a). *Social learning theory*. Prentice Hall.
20. Bandura, A. (1977b). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191-215.
21. Bandura, A. (1994). Self-efficacy. *Encyclopedia of human behavior*, 4, 71-81.
22. Bandura, A. (1997). Self-efficacy. *Harvard Health Letter*, 13, 3-39.
23. Reber, A. S. (1995). *The Penguin dictionary of psychology*. Second edition. Penguin books.
24. Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). NFER-NELSON.

References

1. Bondarchuk, O. I. (2022). Psykhologichne blagopoluchya personalu osvितnikh organizatsii ta iogo pidtrymka v umovakh viiny [Psychological well-being of the staff of educational organizations and its promotion in the conditions of war]. *Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats Zaporizkogo oblasnogo instytutu pislyadyplomnoi pedagogichnoi osvity*, 5(52). http://drive.google.com/file/d/19rDgDz_Y49y4-CZq7yRiwHbX-RtNSJ6C/view?usp=share_link [In Ukrainian]
1. Bondarchuk, O., & Karamushka, L. (2022, berezen-cherven). Psykhologichna pidtrymka osobystosti v umovakh viiny: Ukraina-Polscha [Psychological support for the individual in the conditions of war: Ukraine-Poland]. *Pedagogichna gazeta Ukrayiny*, 2-3. [In Ukrainian]
2. Bondarchuk, O. I., & Pinchuk, N. I. (2023). Psykhologichne zdorovya osobystosti: sutnist, indykatory, umovy pidtrymky ta vidnovlennya pid chas viiny i v povoyenni chas [Psychological health of the individual: essence, indicators, promotion and recovery during the war and in the post-war period]. *Visnyk pislyadyplomnoi osvity. Seria: Sotsialni ta povedinkovi nauky. Seria: Upravlinnya ta administruvannya*. 25, 28-43. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2023_25_5 [In Ukrainian]
2. Drygus, M. T. (2019a). Kontseptualnyi analiz problemy osobystisnoi efektyvnosti u psykhologichnii systemi G.S. Kostyuka [Conceptual analysis of the problem of personal effectiveness in G.S. Kostyuk psychological system]. *Aktualni problemy psykhologii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny*. Vydavnytstvo «Feniks», 2019. XII(26), 110-117. [In Ukrainian]
3. Drygus, M. T. (2019b). Kharakterystyka samoefektyvnosti u prostori samodeterminatsiyi osobystosti [Characteristics of self-efficacy in the space of self-determination of the individual]. *Problemy suchasnoi psykhologii : zbirnyk naukovykh prats Kamyanets-Podilskogo natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ogiyenka, G. S. Kostyuk Institute of Psychology*. Aksioma, 152-177. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2019-45.152-177> [In Ukrainian]
4. Drygus, M. T., & Falkova, I. M. (2023). Kontseptualni ideyi problemy osobystisnoi efektyvnosti u paradygmi psykhichnogo rozvytku G.S. Kostyuka [Conceptual ideas of the problem of personal effectiveness in the paradigm of mental development by G.S. Kostyuk]. *Graal of Science. International Scientific Journal*, 28 (9, June 2023), 415-417. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.09.06.2023.69> [In Ukrainian]
5. Karamushka, L. M. (2013). *Psykhologichna gotovnist studentiv do zdiisnennya maibutnoi profesiinoyi karyery: zmist, struktura, rivni ta chynnyky [Students psychological readiness to pursue a future professional career: content, structure, levels and factors]*. *Pravnychiy visnyk Universytetu «Krok»*, 16, 211-219. [In Ukrainian]
6. Karamushka, L. M. (2022). Psykhichne zdorovya personalu organizatsii v umovakh viiny: osnovni vyvavy i resursy [Mental health of staff of organizations in conditions of war: main manifestations and resources]. *Vcheni zapysky Universytetu «Krok»*, 3(67), 124-133. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-124-133> [In Ukrainian]
7. Karamushka, L., Kredentser, O., Tereschenko, K., Lagodzinska, V., Ivkin, V., & Kovalchuk, O. (2022). Osoblyvosti psykhichnogo zdorovya personalu osvितnikh ta naukovykh organizatsii v umovakh viiny [Features of mental health of staff of educational and scientific organizations in conditions of war]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 1(25), 62-74. <https://doi.org/10.31108/2.2022.1.25.7> [In Ukrainian]
8. Kokun, O. M. (2021). *Psykhofiziologichni zakonomirnosti zhyttestiikosti fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [Psychophysiological aspects of vitality of specialists in socionomic professions]*. Vydavets Viktoriya Kundelska, <http://lib.iitta.gov.ua/728307> [In Ukrainian]
9. Kostyuk, G. S. (1941). Pro rol spadkovosti, seredovyscha i vykhovannya v psykhichnomu rozvytku dytyny [Roles of heredity, environment and upbringing in mental development of a child]. In G.S. Kostyuk. *Pratsi resp. nauk. konf. z pedagogiky i psykhologii. V. II. Psykhologia*, 3-45. Radyanska shkola. [In Ukrainian]
10. Kostyuk, G. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichniy rozvytok osobystosti [Educational process and mental development of personality]*. Radyanska shkola. [In Ukrainian]
11. Kredentser, O. (2023). Vplyv samoefektyvnosti pratsi pedahohichnykh pratsivnykiv na yikh subyektivne samopochuttya v umovakh viiny [The influence of the self-efficacy of the work of pedagogical workers on their subjective well-being in the conditions of war]. *Kyivskyi zhurnal suchasnoi psykhologii ta psykhoterapiyi*, 5(1), 45-54. <https://doi.org/10.48020/mppj.2023.01.05> [In Ukrainian]
12. Kremin, V. G. (2023) *Filosofia lyudynotsentryzmu v systemi suchasnykh tsinnostei. Dopovid na tseremoniyi prysvoyennya tytulu doktora Honoris Causa v Akademiyi spetsialnoi pedagogiky imeni Mariyi Gzhegozhevskoyi (m. Varshava, Polscha), 24 travnya 2023 r. [The philosophy of anthropocentrism in the system of modern values. Report at the ceremony of awarding the title of Doctor Honoris Causa at the Maria Grzegorzewska Academy of Special Pedagogy (Warsaw, Poland), May 24, 2023]*. *Visnyk Natsionalnoi akademiyi pedagogichnykh nauk Ukrayiny*, 5(1), 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.512> [In Ukrainian]
13. Maksymenko, S. D., Maksymenko, K. S., & Papucha, M. V. (2007). *Psykhologia osobystosti [Personality psychology]*. Vydavnytstvo TOV «KMM». [In Ukrainian]
14. Serdyuk, L. (2021). Vnutrishni resursy psykhologichnogo blagopoluchya osobystosti [Internal resources of psychological well-being of the individual]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 2-3(23), 91-99. [In Ukrainian]

15. Serdyuk, L. Z. (2023). Osobystisni resursy psykholoichnogo blagopoluchya osobystosti [Personal resources for the psychological well-being of the individual]. *Osobystisni ta psykhofiziologichni resursy zhyttestiikosti: materialy IV Naukovo-metodychnogo seminaru (September 21, 2023, Kyiv)*. (pp. 78-81). G. S. Kostiuk Institute of Psychology. [In Ukrainian]
16. Shchotka, O., & Andrieieva, Ya. (2022). Vzaiemozviazok mizh zadovolenistiu zhyttiam ta posttravmatychnym zrostanniam u aspirantiv v umovakh viiny v Ukraini. [The relationship between life satisfaction and post-traumatic growth in post-traumatic stress disorder in Ukraine]. *Orhanizatsiina psykholoiiia. Ekonomichna psykholoiiia*, 3(27), 64-74. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.6> [In Ukrainian]
17. Bandura, A. (1977a). *Social learning theory*. Prentice Hall.
18. Bandura, A. (1977b). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191-215.
19. Bandura, A. (1994). Self-efficacy. *Encyclopedia of human behavior*, 4, 71-81.
20. Bandura, A. (1997). Self-efficacy. *Harvard Health Letter*, 13, 3-39.
21. Reber, A. S. (1995). *The Penguin dictionary of psychology*. Second edition. Penguin books.
22. Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). NFER-NELSON.

Відомості про автора

Дригус Марія Трохимівна, кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця лабораторії психології особистості ім. П.Р. Чамати Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, Україна.

Dryhus, Mariia, PhD, Assoc. Prof., senior researcher, P.R. Chamata Laboratory of personality, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0648-0183>

E-mail: mariia_dryhus@gmail.com

Отримано 4 травня 2024 р.
Рецензовано 15 травня 2024 р.
Прийнято 17 травня 2024 р.